

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 71 (1958)

Artikel: Ligia Romontscha
Autor: Loringett, S.
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-223700>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 15.04.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Ligia Romontscha

Ella casa romontscha a Cuera, la sedia della LR, s'uneschan ils fils dell' activitad romontscha en las differentas regiuns e valladas. Ina revista annuala digl agir e luvrar della LR resplenda perquei era la veta culturala romontscha, era sche quei rapport sto secuntentar mo cun ina mudesta diagonala.

La Ligia Romontscha ha tenuu sia radunonza de delegai ils 30 de mars 1957 el Capricorn a Cuera. Ella ei stada frequentada da 64 delegai e hosps. Las elecziuns han confirmau S. Loringett sco parsura e dr. Erwin Durgiai, prof. R. Florin, prof. G. Deplazes sco commembers della suprastonza. En piazza dil demissionont prof. Tönjachen ei prof. J. C. Arquint vegnius elegius.

Prof. dr. R. Olaf Tönjachen ei entaus el survetsch della Ligia igl 1 de fevrer 1924 sco redactur dil dicziunari ladin. Igl atun 1934 surpren el la professura per romontsch ladin alla scola cantunala e 1936 daventa el commember della suprastonza. Per engraziament e renconuschientscha de sia lavur de 30 onns a favur dil romontsch ha la Ligia numnau prof. Tönjachen commember d'honor.

A caschun della radunonza de delegai ha dr. A. Schorta aunc referiu davart problems de coordinaziun de nos vocabularis. Sin fundament de sias expectoraziuns han ils delegai dau la cumpetenzza als redactors de reglar comunablamein certs problems ortografics e la plenipotenza alla suprastonza de tractar ulteriuras damondas della avischinaziun linguistica cun ils exponents dils differentis idioms.

La suprastonza ha tractau en sias 7 sesidas regularas sper quen e budget damondas de finanziaziun della stampa dil vocabulari sur-silvan, las istanzas pendentas dapi 1956 al Cussegl federal ed alla Regenza grischuna, la damonda d'ina votaziun dil pievel grischun per ina contribuziun augmentada, la ediziun e reediziun de differentas ovras, damondas d'organisaziun dil «Tierz congress ladin — romontsch internaziunal» el Grischun per la stad 1958 e. a. v.

Interessanta ei era la lavur prestada dallas commissiuns della LR. La commissiun litterara ha giu sia seduta annuala ils 18 de schaner 1958 a Cuera. Ella secompona dapresent dals singurs Cla Biert, Jacques Guidon, G. D. Simeon, A. Wihler ed Al. Decurtins. Dr. L. Caduff ha demissionau el decuors digl onn passau sco derschader ed ei vegnius remplazzaus dagl actual substitut scol. sec. P. A. Livers, Breil.

La commissiun ha giu de valetar uonn 12 lavurs suttamessas, pia il dubel digl onn vargau. In premi de frs. 800.— ei vegnius concedius a Andri Peer per sia ovra «Craps da fö», ferton che prof. G. Deplazes ha obteniu frs. 400.— per sia novella «Il caverer de Vigliuz». Ulteriurs duns de frs. 300.— per in ein plinavon vegni distribui a dr. L. Caduff per siu studi litterar «Flurin Camathias, il poet de Lags», a prof. G. Deplazes per sia raccolta lirica «Rugada», a Jon Semadeni per la «Jürada», al Alfons Vinzens pil drama «Il scuavias de s. Stiafen» ed a L. Hendry per las duas novellas «Sco il Segner vul» e «Sut Triembla». La commissiun propona era de da temps en temps incumbensar in u l'auter cun lavurs de liunga vesta.

Il Cussegl dellas scolettas ha giu sia sedutta ils 9 de mars 1957 sut la presidenza de inspectur G. D. Simeon. In cuors d'entruidament de treis jamnas a Domat, cuors locals d'entgins dis en differents loghens e visetas periodicas en mintga scoletta han formau il programm d'instrucziun dellas mussadras. Las emprendistas vegnan scoladas tenor il plan sistematic enteifer treis onns en stretga relaziun cun la pratica. Silsuenter obtegnan ellas il diplom de mussadra dalla LR. Ils rapports della anteriura e della actuala inspectura per ils onns 1954/55/56 dattan perdetga dils gronds success e della muntada dellas scolettas.

Il quen della LR per 1957 siara cun in deficit de frs. 8 799.35 cumprui ils avanzaments dils onns 1955 e 1956, ferton che il quen general ha schizun in tal de frs. 14 848.14. Sulettamein il quen d'ediziun muossa in saldo activ de frs. 4 746.08. Il preventiv 1958 quenta cun entradas de frs. 117 300.— ed expensas de frs. 159 560.—. Pia in deficit de frs. 42 260.—. La LR ei sfurzada d'adattar las pagas dellas mussadras de scolettas alla carischia actuala. A Reaulta/Ratetsch e Segl (Engiadina) ha la Ligia aviert novas scolettas.

Il vocabulari sursilvan-tudestg ei vegnius surdaus alla stampa. El cumpeglia 1100 paginas e compara l'entschatta 1960. Per la redacziun dil vocabulari ladin-tudestg quenta ins aunc cun 2—3 onns. Ils dus vocabularis pigns per il Surmir e Sutselva vegnan eventualmein ad esser prompts per la stampa tochen 1960. Gia quels plans paleisan l'urgenza d'in agid augmentau davart la Confederaziun ed il Cantun. Il messadi dil Cussegl federal allas combras vegn a comparer en cuort ed il Cussegl Pign ei sedecidius de presentar la damonda al pievel grischun.

El decuors digl onn 1956/57 ei vegniu dau cuors per emprender romontsch a Cuera, Domat e S. Murezi. Quels han giu in bien success.

L'acziun a favur d'ina avischinaziun ortografica interromontscha ha giu il success giavischau. Ils 7 de settember 1957 ha la suprastonza conferiu culs exponents sursilvans ed ils redactors sin fundament d'entginas propostas fatgas el decuors della stad. Las decisiuns pri-das pertuccan differentas midadas, adattaziuns e simplificaziuns.

Ei gl'ei era reussiun alla LR de gudignar dr. A. Schorta, conredac-tur al Dicziunari romontsch grischun, per l'examinaziun digl entir manuscret dil vocabulari sursilvan. Quel ha gia repassau las 1245 paginas duront treis meins e sias propostas ein vegnidas risguardadas grosso modo gia el manuscret. La finanziaziun della ovra ha caschu-nau buca pauc fastedis alla suprastonza, mo duess ussa reussir.

Las lavurs al vocabulari de Surmir ein vegnidas continuadas 1957 sistematicamein. Las letras R ed M ein redegidas e per 1958 quantan ils redactors de liquidar igl S e Z. Quella lavur vegn fatga da dunna M. Wüthrich-Grisch, Dr. A. Sonder e scol. sec. F. Cantieni sco gi-donter. Per 1958 ston era las damondas ortograficas vegnir discussio-nadas e regladas. En ina seduta dils 7 de december 1957 a Cuera han era ils ladins concludiu differentas midadas ortograficas a pro della avischinaziun interromontscha.

Scol. sec. C. Mani ha gia redegieu 7 letras dil pledari sutsilvan. Cun siu gidonter scol. sec. L. Tschärner ensemen spera il redactor de puspei semptgar entginas letras. Sche il Ladin, Sursilvan e Surmiran vegnan perina el fatg della avischinaziun ortografica vul era la Sut-selva decider definitivamein davart entginas midadas.

La LR ha ediu gl'onn vargau *Nossas novas 4*, in prospect dils cudischs romontschs venals, *L'ura da Sulai* da Andri Peer, *Cuors da rumantsch vallader* da J. C. Arquint, *Hans Erni* da Alfons Maissen, *La Punt*, fegliet par la Sutselva, *La scoletta*, fegliet multiplicau, *5 chanzuns per chor mixt* da T. Dolf. Plinavon ha ella susteniu l'edi-ziun de «*Rugada*» da G. Deplazes, *Las marletgas dil Paul Luziet* da G. Gadola, *Tip e Tap sin viadi*, vers. da A. Peer, *Ruaneida* ni bota-nica romontscha da P. Juon.

La LR ha dapi biars onns dau grondas breigias per crear e man-tener scolettas egl intschess romontsch periclitaus. Cunzun la scoletta da Cuera cun 60 affons de tuts idioms flurescha tut aparti bein. Il marcau ha perquei augmentau sia contribuziun annuala da frs. 2000.—

a frs. 5000.—. Ina gesta ludeivla! Ella Engiadina aulta po la scola fundamentala semantener mo grazia allas bunas scolettas.

L'instrucziun romontscha de silmeins ina lecziun per jamna els vitgs cun scola fundamentala tudestga dil vegl intschess romontsch da Glion, Flem, dil Plaun ne Sutselva funczionescha per part beinet e per part meins cuntenteivlamein. La munconza de scolasts romontschs sefa gia valer dapertut. Legreivlamein ein ils Cusseglis de scola de quellas vischnaucas daventai pli beinvulents all' instrucziun romontscha. Actualmein han mo Maton, Pignia e Trin scola fundamentala romontscha. Ellas ulteriuras vischnaucas de quei intschess fa l'instrucziun jamnila romontscha denton gronds progress. Cunzun Domat ha catta in sliaziun originala. Era ils mieds d'instrucziun vegnan adina augmentai e perfecziunai. La Val d'Alvra sco gl'entir Surses disponan legreivlamein aunc d'ina scola fundamentala romontscha.

Nies lungatg catta era pli e pli risguard dallas instituziuns svizzeras. Il comite per la fiasta digl 1 d'uost impunda naven d'uonn era il romontsch per 8 de ses stampats; Pro Juventute, l'Ovra svizzer de lectura per la giuventetgna, il Club alpin svizzer, la Pro Infirmis e l'Uniun svizzer encunter la tuberculosa dattan tuttas in plaz d'honor al romontsch en lur ediziuns e publicaziuns. Perfin sil taler de tschugalata d'uonn figurescha la quarta lingua.

In fatg d'immensa impurtonza per il romontsch, cunzun per la part catolica, ei l'erecziun d'in lectorat romontsch alla universitad de Friburg, ch'ei d'attribuir alla iniziativa della Romania. Dr. Al. Decurtins vegn a capir de dar la detga tempra a sia missiun, aschia ch'ins astga sperar, ch'il lectorat semidi cul temps en ina professura.

La confederaziun ha creau recentamein in «*Cudisch dil schuldaun*», screts per tudestg, franzos e talian. Il romontsch ei vegnius negligius. Cuss. naz. dr. Toggenburg ha dumandau il Cussegl federal per tgei raschuns ins hagi untgiu il romontsch, mo la risposta obtenida ni cuntenta ni perschuada. Cun «Dus plaid sin via» ed ina undrientscha sin pagina 48 dil carnet stuffienta ins buca il pievel romontsch.

Cun ina legria tut speciala vegn il cassier della LR a ver acceptau in legat de prof. dr. Pieder Tuor p. m. egl import de frs. 2000.— ed il dun de frs. 10 000.— dalla banca naziunala svizzer, che ei destinaus per la finanziaziun dil vocabulari sursilvan. Lein sperar, che la proxima ediziun de bancnotas risguardi era il romontsch.

Igl 1, 2, e 3 d'uost vegn teniu a Cuera il tierz congress ladin-romontsch internaziunal, frequentaus da 20 delegai ladins ord las Dolomitas e da 20 delegai furlans da Udine e contuorn. Ina commissiun speciala fa las preparativas per quella manifestaziun.

La Ligia ha giu dapi 1920 mo 4 onns in secretari cumplein en dr. J. Pult e duront 15 onns in secretariat parzial. Denteren han ils parsuras tgamunau persuls la barca. La lavur ei carschida considerablamein dapi che l'acziun speciala per las cuntradas romontschas periclitadas ei vegnida introducida e la lavur d'ediziun slargiada. Cun pintgas excepziuns han pliras giuvnas e dunnas fatg la lavur administrativa. Ils davos onns ha il parsura fatg la lavur dil secretari. Mo la suprastanza vegn pil futur a stuer preparar la basa finanziara per in secretari en piazza cumpleina.

Cun plascher ha il parsura assistiu alla lecziun inaugurala de dr. Alexi Decurtins alla universitad de Friburg, intitulada «La Suisse rhétoromane et la défense de sa latinité». El ha plinavon representau la Ligia a Berna al riug de bara per prof. dr. Pieder Tuor. Alla radunonza generala dell'Uniun svizzerza de litteratura per la giuventetgna a Lucerna ei scol. sec. C. Biert vegnius delegaus, ferton che ils prof. R. Florin e G. Deplazes han frequentau il congress della Uniun federalistica europea de minoritads etnicas a Westerland.

La biblioteca della LR ei danovamein vegnida controllada, cumpletada ed ordinada per saver survir agl intent destinaus.

Cun plascher notificescha la LR che la vischnaunca de Domat ha concludiu de mantener siu num uffical: Domat/Ems. L'Uniun dals Grischs annunzia sia «Secunda spüerta da sacrifici», che ha gia recaltgau l'emprema ga frs. 15 500.—. Cun il bellezza fascichel 29 siara la redacziun dil Dicziunari romontsch grischun la lettera B de quella ovra monumentalala. Igl A cumpeglia 678 ed il B 800 paginas. Lass mussadras de scoletta han fundau a lur conferenza cantunala digl october passau la «Cumminonza mussadras rumantschas». Scolast e scribent G. G. Cloetta a Bergugn ha fatg ina copia dellas canzuns de Schmidlin, manuscret da misterlessa Tina T. Bonorand 1814, ed ina versiun romontscha beingartiada de 36 canzuns de G. Thüerer per chor mishedau, cumponidas da R. Blum.

La LR plira per la sperdita da prof. dr. Pieder Tuor a Berna. In dils pli erudits e marcants scienziats e professers dil dretg roman e civil svizzer ei ius en fossa. Nus romontschs vein ultra de quei aunc

piars en prof. Tuor in dils pli fideivels survients e dils pli capavels menaders e fegls della mumma romontscha. Confundatur della Romania, redactur digl Ischi e versau cussegliader della LR ein mo treis de ses gronds survetschs prestai al pievel romontsch.

Ils 26 de november 1957 pren dr. Emil Töndury comiau de sia patria terrestre. Cant e composiziuns en considerabel diember ha el creau per ils chors mischedai e virils romontschs. Bein enquala de sias melodias vegn a semantener a pia memoria de siu autur. Dal Friaul vegn la nova, che Chino Ermacora, il grond campion per lungatg e cultura furlana, seigi morts anetgamein d'ina daguota.

Sper la melancurada enconuscha la mumma romontscha era eveniments giubilars. «*Il Giuven Jauer*», il feagl della Val Müstair, ha entschiet siun 20avel onn ed il «*Fögl Ladin*» schizun cumpleniu ses 100 onns. Gratulaziun cordiala admetta la LR als giubilars dr. agr. e scribent Paul Juon, scriptur e cantadur Men Rauch ed al componist Hans Erni, ils meriteivels fautors de nossa cultura romontscha. In salid romontsch sgola a Glaruna tier Casper Freuler sin siu 70avel anniversari. Sias cumedias vertidas era en romontsch han legrau pign e grond en tiara romontscha. Il giubileum dubel de 50 onns mussadra e profess ha sora Paulina Philipp saviu festivar a Sedrun e mereta nos giavischs ils pli cordials. In special engraziament termettein nus agl abdicont dir. dr. Jacob Job per ses merets a favur dellas emissiuns romontschas al studio de Turitg. En medem temps fagein nus in cordial beinvegni al niev directur dr. S. Bächli. E per finir admettein nus cordials auguris a Sia Grazia, Monsgn. dr. Johannes Vonderach, uestg auxiliar e niev vischin de Medel, giavischond in fritgeivel operar ella suletta diocesa romontscha.

Dagl onn 1958 spetga la LR il desiderau levgiament finanziair postulaus 1956 alla Confederaziun e Cantun. Mo en quei cass san las veglias e novas incumbensas della LR e de sias societads affilia-das, exponius en in beinponderau program, vegnir exequidas. Probablamein vegn il pievel grischun a vegnir clamaus per quei intent ad ina votaziun. Vegn quel a prestar l'emprova? Quei dependa da nus Romontschs e da nies talien per cultura e lungatg romontsch. Igl onn 1958 ei pia in onn de decisiun!

Ligia Romontscha
Il parsura: S. Loringett